

RELIGIOZNAWSTWO

Z cztero-i dwuletnim opóźnieniem dotarły do polskich ośrodków naukowych dwie pozycje bibliograficzne z zakresu islamistyki, które zasługują na krótką wzmiankę recenzyjną.

Y(ouakim) MOUBARAC, L'Islam, Casterman 1962, 213 s.

Autor, katolicki islamolog pochodzenia arabskiego, mający w swym dorobku liczne i cenne prace z zakresu zwłaszcza egzegezy tekstów koranicznych, szczególnie w ujęciu porównawczym z tematyką biblijną, w swej monografii syntetycznej *'Islam'* podejmuje się charakterystyki podstawowych zagadnień związanych z genezą religii Mahometa (15—51), jej doktryną (52—66), jej praktykami kultycznymi (67—96), następnie z historyczną ekspansją doktryny mahometańskiej w okresie średniowiecznym (97—103; 104—126) i wreszcie z aktualną sytuacją świata islamu, perspektywami tej religii i stosunkiem do chrystianizmu (127—206). Załączniki zawierają kolejno: tablicę demograficzną świata muzułmańskiego, statystyki dotyczące islamu w Libanie, wykaz głów-

nych świąt muzułmańskich oraz słownik wyrażań islamistycznych występujących w książce.

O ile pierwsza część książki (*L'Islam des origines et les constantes de l'Islam*) oraz druga (*L'Islam médiéval*) poza cennymi uwagami interpretacyjnymi autora w zasadzie nie wnoszą niczego nowego do wiedzy o historycznym islamie ponad to, co znane jest już z licznych publikacji tego typu zwłaszcza z ostatnich 10-ciu lat (por. np. L. Gardet, J. A. Williams, F. Schoun, L. Massignon), o tyle trzecia część, o islamie współczesnym, jest znacznie wartościowsza a przez to bardziej interesująca z uwagi na podane przez autora zupełnie nowe wiadomości dotyczące sytuacji, roli i zamierzeń środowiska muzułmańskiego w aktualnym układzie stosunków religijnych, kulturalnych i politycznych na arenie światowej.

W proporcji do swej objętości książka Moubaraca porusza zbyt wiele zagadnień, aby mogły one być rozpracowane dostatecznie dokładnie i wyczerpująco. Autor mógłby ograniczyć się raczej wyłącznie do zagadnień poruszonych w 3-iej części jako bardziej oryginalnej i pionierskiej, bez zbytecznego powtarzania ogólnie znanych islamistom wiadomości z historii i doktryny monoteistycznej religii Mahometa. Z tego też względu wypada ograniczyć się w niniejszych uwagach do niektórych tematów dotyczących islamu współczesnego. Piętnaście krótkich paragrafów porusza mianowicie kolejno następujące zagadnienia: rozprzestrzenienie aktualne świata muzułmańskiego; tendencje współczesnego islamu; zagadnienia aktualne krajów muzułmańskich (z punktu widzenia polityczno-kulturalnego i ekonomicznego); natomiast z punktu widzenia ściśle religijnego autor rozważa stosunek religii mahometańskiej do religii chrześcijańskiej i mojżeszowej (Izraela) i wreszcie możliwości ewentualnego dialogu między chrystianizmem a mahometanizmem w oparciu o te elementy doktrynalne, które by mogły stanowić punkt wyjścia i płaszczyznę wzajemnego zbliżenia. Jako czynniki mogące zbliżyć obydwie religie autor wymienia: genetyczną i chronologiczną wspólnotę obydwóch nurtów religijnych — chrystianizmu i mahometanizmu (dzięki Staremu Testamentowi i Ewangeliom), następnie — monoteizm w pojęciu biblijnym (jedyność Boga w aspekcie moralno-ascetycznym teologii) w przeciwstawieniu do budzących kontrowersje metafizycznych dystynkcji między naturą a osobą, wysuwanych przez teologię chrześcijańską; dalej — studia nad Pismami Objawionymi (m.in. autor wskazuje na prace badaczy muzułmańskich o tematyce ewangelijnej oraz prace badaczy chrześcijańskich o tematyce koranicznej); wreszcie — obustronne rozważania teoretyczne na temat inspiracji, objawienia oraz profetyzmu (biblijnego i koranicznego). Autor sięga, powołując się na Massignona, także do mistyki islamistycznej, jako domeny, która by mogła niezależnie od rozbieżności ściśle doktrynalnych, stanowić wspólne dobro duchowe

chrystianizmu i islamizmu, oraz na podobne ujmowanie przez oba systemy roli i godności Maryi Matki Jezusa, której powołanie, zarówno według Ewangelii jak i Koranu, dokonało się poprzez „znaki”, „Słowo” (*Kalimat*) i za przyczyną „Ducha” (Świętego — *Rūh al-Qudūs*). W zakresie tych zagadnień autor dostrzega elementy, które występują w podobnych ujęciach zarówno w doktrynie chrystianizmu jak i doktrynie islamizmu i dzięki temu mogą być punktem wyjścia dla ewentualnego dialogu zbliżającego obydwie obozy. W konkluzji autor charakteryzuje nastroje i stosunki ogólnoreligijne w krajach islamu kończąc wyrazami optymizmu, iż istnieją muzułmańscy interlokutorzy, chętni dla przeprowadzenia ewentualnego dialogu z chrystianizmem, dialogu dobrej woli, wzajemnego szacunku i życzliwości.

Książka Moubraca dla czytelnika nieislamisty stanowi wartościową informację dającą ogólny obraz religii Mahometa i jako taka zasługuje na spopularyzowanie, nawet na terenie polskim. Natomiast ze względu na swoją ostatnią część, o islamie współczesnym i jego stosunku do chrystianizmu, może ona stanowić dla badacza-islamisty punkt wyjścia do rozważań bardziej szczegółowych w zakresie raczej pobieżnie i ogólnikowo omówionych w niej tematów. Niewątpliwie Deklaracja Soboru Wat. II z dn. 28. X. 1965 r. o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich, ogłoszona w trzy lata po wydaniu książki Moubaraca, stawiąc omówione zagadnienia w nowym świetle, może być do tego szczególną zachętą i pomocą.

Ks. Jerzy Nosowski